

บทที่ 2

ที่ดินของรัฐ

มาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 บัญญัติว่า “ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ให้ถือว่าเป็นของรัฐ”

จากมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายที่ดินดังกล่าว จะเห็นว่า ที่ดินของรัฐนั้นก็คือที่ดินที่ราษฎรยังมีได้มีกรรมสิทธิ์ ถึงแม้ว่าราษฎรมีสสิทธิต่อครอบครองโดยอาจจะมิหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินบางอย่าง เช่น ใบจอง ใบเหี้ยบบ่า ตราจอง หลักฐานการแจ้งการครอบครองที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ เป็นต้น แต่กฎหมายที่ดินก็ยังถือว่าที่ดินที่ราษฎรมีสสิทธิต่อครอบครองนี้เป็นที่ดินของรัฐ เพียงแต่เมื่อรัฐอนุญาตให้ราษฎรมีสสิทธิต่อครอบครองแล้ว รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่สิทธิต่อครอบครองที่กล่าวนี้จะต้องเป็นสิทธิต่อครอบครองที่ชอบด้วยกฎหมาย และนอกจากนี้ รัฐยังให้การรับรองสิทธิต่อครอบครองนั้นด้วยดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 ซึ่งได้บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 6 บุคคลใดได้มาซึ่งสิทธิต่อครอบครองในที่ดินก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับให้มีสิทธิต่อครอบครองสืบไป และให้คุ้มครองตลอดถึงผู้รับโอนด้วย” ซึ่งจะเห็นว่าที่ดินที่เจ้าของมีสิทธิต่อครอบครองอยู่ก่อนนั้นประมวลกฎหมายที่ดินก็ยังรับรองอยู่และยอมให้มีสิทธิต่อครอบครองต่อไป และยังมีบัญญัติรับรองรวมถึงผู้รับโอนด้วย นอกจากนี้ยังมีบัญญัติไว้ในมาตรา 8 ทวิ มาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 12 อีกด้วย

มาตรา 8 ทวิ บัญญัติว่า “ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิต่อครอบครอง หรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งได้ถอนสภาพตามมาตรา 8 (1) แล้ว รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะจัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ก่อนที่จะจัดขึ้นทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้มีการรังวัดทำแผนที่ และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ประกาศการจัดขึ้นทะเบียนให้ราษฎรทราบมีกำหนดสามสิบวัน ประกาศให้ปิด ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดิน ที่ว่าการอำเภอหรือที่ว่าการกิ่งอำเภอ ที่ทำการกำนัน และในบริเวณที่ดินนั้น

การจัดขึ้นทะเบียนตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้มีแผนที่แนบท้ายประกาศด้วย”

มาตรา 9 “ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้น ถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

(1) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือเผาป่า

(2) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ

(3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน”

มาตรา 10 “ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและมีใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น ให้อธิบดีมีอำนาจจัดหาผลประโยชน์ในการจัดหาผลประโยชน์ ให้รวมถึงจัดทำให้ที่ดินใช้ประโยชน์ได้ ซ้ำขยาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า และให้เช่าซื้อ

หลักเกณฑ์และวิธีการจัดหาผลประโยชน์ ให้กำหนดโดยกฎกระทรวง แต่สำหรับการขาย การแลกเปลี่ยน และการให้เช่าซื้อที่ดินต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี

การดำเนินการจัดหาผลประโยชน์ตามความในมาตรานี้ ให้คำนึงถึงการที่จะสงวนที่ดินไว้ให้อนุชนรุ่นหลังด้วย”

มาตรา 12 “ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง รัฐมนตรีมีอำนาจให้สัมปทาน ให้ หรือให้ใช้ในระยะเวลาอันจำกัด ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

บทบัญญัติในมาตรานี้ ไม่กระทบกระเทือนถึงกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้”

จากบทบัญญัติของกฎหมายที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า ถ้าราษฎรมีสิทธิครอบครองที่ดินอยู่โดยชอบด้วยกฎหมาย รัฐก็ยังไม่ให้การรับรองสิทธิครอบครองของราษฎรอยู่ และรัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว นอกจากรัฐต้องการจะเวนคืนที่ดินนั้น

การที่กฎหมายที่ดินบัญญัติว่า ที่ดินซึ่งมีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดให้ถือว่าเป็นของรัฐนั้น เราจะต้องมาพิจารณาว่า ราษฎรจะมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้โดยประการใดบ้าง ในกรณีนี้ มาตรา 3 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 ได้บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ หรือได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามบทแห่งประมวลกฎหมายนี้
- (2) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ หรือกฎหมายอื่น”

ซึ่งเราพอจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์โดยชอบ ที่ดินนั้นอาจจะเป็นที่ดินที่ได้รับ

ก. โฉนดแผนที่ ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ฉบับแรก ออกตามพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.120

ข. โฉนดตราจอง ออกตามพระราชบัญญัติออกโฉนดตราจอง ร.ศ.124 ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาจากพระราชบัญญัติออกตราจองชั่วคราว ร.ศ.121 เนื่องจากว่าใน ร.ศ.121 ได้มีการออกตราจองชั่วคราวขึ้น เพราะการออกโฉนดแผนที่เป็นไปอย่างล่าช้าเนื่องจากจะต้องมีการทำแผนที่ระวาง แต่มีราษฎรเป็นจำนวนมากที่ต้องการจะมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยเร็ว จึงจำเป็นต้องออกตราจองชั่วคราวให้ไปก่อน เพื่อจะได้นำมาเปลี่ยนเป็นโฉนดแผนที่ในภายหลัง โฉนดตราจองได้มีการออกในมณฑลพิษณุโลกเดิม ซึ่งได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิจิตร จังหวัดอุตรดิตถ์ และบางส่วนของจังหวัดนครสวรรค์

ค. ตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” ออกตามพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2479 ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติให้มีการออกใบอนุญาตแก่ผู้มาขอจับจองทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นใบเหยียบย่ำ หรือตราจอง ซึ่งมีอายุในการทำประโยชน์ 2 ปี หรือ 3 ปีแล้วแต่กรณี เมื่อผู้ขอจับจองได้ทำประโยชน์ครบตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายได้กำหนดไว้แล้ว ผู้ที่มีตราจองก็มีสิทธิที่จะมาขอตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” จากทางราชการได้

นอกจากนี้ การได้กรรมสิทธิ์ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ยังรวมถึง การได้กรรมสิทธิ์ในฐานะที่เป็นที่บ้านหรือที่สวนตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 42 อีกด้วย ไม่ว่าที่ดินนั้นจะมีหนังสือสำคัญสำหรับที่บ้านหรือมีโฉนดสวนหรือไม่ก็ตาม

คำพิพากษาฎีกาที่ 286/2516 ที่พิพาทเป็นที่สวนที่มีมานานก่อนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ใช้บังคับ แม้เป็นที่ดินที่ไม่มีโฉนด แต่ก็ถือว่ามีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 42 ฉะนั้นเมื่อจำเลยได้ครอบครองที่พิพาทนี้มาเกินกว่า 10 ปีแล้ว จึงยอมได้กรรมสิทธิ์

(2) การได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามบทแห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งอาจจะเป็นการได้โฉนดที่ดินโดยการที่ทางราชการประกาศออกโฉนดที่ดินทั้งตำบล หรืออาจจะเป็นการยื่นคำร้องขอออกโฉนดที่ดินเป็นการเฉพาะราย

(3) การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ ตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 นั้น ทางราชการได้จัดที่ดินให้ราษฎรเข้าทำกินในที่ดินตามเงื่อนไขและระเบียบการของเจ้าหน้าที่ เมื่อราษฎรได้ทำประโยชน์ในที่ดินครบถ้วนตามหลักเกณฑ์แล้ว เจ้าหน้าที่จะออกหนังสือรับรองให้ฉบับหนึ่ง เรียกว่า หนังสือแสดงการทำประโยชน์ เป็นหนังสือรับรองที่เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หรือเจ้าหน้าที่กรมสหกรณ์ที่ดินแล้วแต่กรณีเป็นผู้ออกให้ เพื่อให้ผู้นั้นมีสิทธิไปขอรับโฉนดที่ดินจากพนักงานเจ้าหน้าที่ได้

(4) การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายอื่น อาจจะเป็นการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยการครอบครองปรปักษ์ตามมาตรา 1382 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือได้มาโดยการรับมรดก หรือได้มาซึ่งที่งอกริมตลิ่ง หรือโดยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ ขายฝาก ขายทอดตลาด หรือตามพระราชบัญญัติแลกเปลี่ยนที่ดินของรัฐกับของเอกชน หรือมีพระราชบัญญัติโอนที่ดินให้เป็นพิเศษ

ถึงแม้ว่าราษฎรจะมีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองในที่ดินในฐานะที่เป็นเจ้าของแต่ที่ดินนั้นก็อาจกลับมาเป็นของรัฐได้อีก พอจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

1.เจ้าของที่ดินเวนคืนที่ดินให้รัฐโดยความสมัครใจ ซึ่งในกรณีนี้ มาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 ได้บัญญัติว่า “ผู้ใดมีความประสงค์เวนคืนสิทธิในที่ดินให้แก่รัฐ ให้ยื่นคำขอเวนคืนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 71”

การเวนคืนสิทธิในที่ดิน⁽¹⁾ ให้แก่รัฐตามมาตรา 5 เป็นการเวนคืนสิทธิในที่ดินให้รัฐโดยความสมัครใจของเจ้าของที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นที่ดินมือเปล่าหรือเป็นที่ดินที่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์แล้วก็ตาม ซึ่งเราจะไม่ค่อยได้พบเห็นกันในปัจจุบัน เพราะเหตุว่าที่ดินในทุกวันนี้มีราคาสูงขึ้นทุกทีและเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องการของราษฎรมากยิ่งขึ้น

ในการเวนคืนสิทธิในที่ดินให้แก่รัฐตามมาตรา 5 นี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะรับเวนคืน คือ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 71 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

2.เจ้าของที่ดินทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือปล่อยที่ดินให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า ในกรณีนี้ มาตรา 6 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 บัญญัติว่า “นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ บุคคลใดมีสิทธิในที่ดินตามโฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ หากบุคคลนั้นทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือปล่อยที่ดินให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

(1) สำหรับที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน เกินสิบปีติดต่อกัน

(2) สำหรับที่ดินที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์ เกินห้าปีติดต่อกัน

ให้ถือว่าเจตนาสละสิทธิในที่ดินเฉพาะส่วนที่ทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ หรือที่ปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เมื่ออธิบดีได้ยื่นคำร้องต่อศาล และศาลได้สั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินดังกล่าว ให้ที่ดินนั้นตกเป็นของรัฐเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ต่อไป”

มาตรา 6 นี้ได้บัญญัติแก้ไขขึ้นใหม่โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2515⁽²⁾ ซึ่งหมายความถึงบุคคลที่มีสิทธิในที่ดินตามโฉนดที่ดิน โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” หรือหนังสือ

(1) มาตรา 1 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497 บัญญัติว่า “สิทธิในที่ดิน หมายความว่า กรรมสิทธิ์และให้หมายความรวมถึงสิทธิครอบครองด้วย”

(2) ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2515 ใช้บังคับวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2515.

การทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ หมายความว่า ที่ดินนั้นถูกทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ พอสมควรแก่สภาพของที่ดินแห่งท้องที่นั้น เพราะเจ้าของที่ดินไม่มีเจตนาที่จะยึดถือที่ดินนั้นต่อไป

ส่วนที่ดินรกร้างว่างเปล่า หมายความว่า ที่ดินซึ่งอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง แต่เจ้าของที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองไม่ทำให้ที่ดินนั้นเกิดผลประโยชน์ใดๆทั้งสิ้น

3.เจ้าของที่ดินถูกทางราชการบังคับเวนคืน นอกจากที่ดินจะกลับคืนมาเป็นของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดินแล้ว อาจจะมีในกรณีตามกฎหมายอื่นอีก เช่น ตาม

(3) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินที่ถูกทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าให้ตกเป็นของรัฐ พ.ศ.2522 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2522.

ในกรณีที่มิชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนไว้ในกฎหมายอื่นโดยเฉพาะแล้ว ถ้าจะต้องดำเนินการเวนคืนเพื่อกิจการตามกฎหมายดังกล่าว เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะมีมติให้ดำเนินการเวนคืนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้แทนก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการเวนคืนตามวรรคหนึ่ง จะตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนไว้ก่อนก็ได้”

การที่รัฐจะบังคับเวนคืนที่ดินของราษฎรตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ได้นั้น จะต้องเป็นการเวนคืนที่ดินเพื่อกิจการที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นการอันจำเป็นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค
- (2) เป็นการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ
- (3) เป็นการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ
- (4) เพื่อการผังเมือง
- (5) เพื่อการพัฒนาการเกษตร
- (6) เพื่อการอุตสาหกรรม
- (7) เพื่อการปฏิรูปที่ดิน
- (8) เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

ในการเวนคืนที่ดินของราษฎรตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 รัฐจะต้องจ่ายค่าทดแทนให้แก่เจ้าของที่ดินที่ถูกเวนคืนตามอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย

ที่ดินของรัฐอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น อธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี หรือรัฐมนตรีว่าการ

(1) ให้เป็นอำนาจของจังหวัด ภายในเขตจังหวัดแต่ นอกเขตเทศบาลและ
สุขาภิบาล

(2) เทศบาล ภายในเขตเทศบาลนั้นๆ

(3) สุขาภิบาล ภายในเขตสุขาภิบาลนั้นๆ

ต่อมา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ 639/2540 ลงวันที่ 9
ธันวาคม 2540 มอบหมายให้จังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็น
ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของ
แผ่นดิน หรือทรัพย์สินของแผ่นดินแทนอธิบดีกรมที่ดิน ดังนี้

(1) จังหวัด ภายในเขตจังหวัด แต่ นอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล และองค์การ
บริหารส่วนตำบลของจังหวัดนั้น

(2) เทศบาล ภายในเขตเทศบาลนั้นๆ

(3) สุขาภิบาล ภายในเขตสุขาภิบาลนั้นๆ

(4) องค์การบริหารส่วนตำบล ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นๆ

ต่อมา คำสั่งที่กล่าวนี้ได้ถูกยกเลิกโดยคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 12/ 2543 ลง
วันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2543 และมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่น มีอำนาจหน้าที่ดูแล
รักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ไม่มี
กฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนี้

(1) กรุงเทพมหานคร ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

(2) จังหวัด ภายในเขตจังหวัด แต่ นอกเขตเทศบาลและองค์การบริหารส่วน
ตำบลของจังหวัดนั้น

(3) เมืองพัทยา ภายในเขตเมืองพัทยา

(4) มาตรา 8 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497.

(4) เทศบาล ภายในเขตเทศบาลนั้นๆ

(5) องค์การบริหารส่วนตำบล ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นๆ

ต่อมาได้มีระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ.2544 ลงวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2544 ได้มอบอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังนี้

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินและทบวงการเมืองที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมาย ตามความในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(2) ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพที่ดินหรือทางราชการได้สงวนไว้ก็ตาม เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน เป็นต้น ให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด และนายอำเภอท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

แต่ถ้ามีกฎหมายอื่นกำหนดไว้ ก็ไม่อยู่ในบังคับของบทบัญญัตินี้ เช่น

พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินในบริเวณพื้นที่ที่ได้ทำการจัดตามพระราชบัญญัตินี้

ที่ดินราชพัสดุ กระทรวงการคลังเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา ตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 และกระทรวงการคลังได้มอบหมายให้ทบวงการเมืองที่ใช้ประโยชน์เป็นผู้ดูแลแทน⁽⁵⁾

นอกจากนี้ มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 50 ลงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2515 ได้ให้อำนาจกรมเจ้าท่าเป็นผู้ดูแลรักษาเขตน่านน้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำและทะเลสาบ

(5) เรืองยศ แสนภักดี, รองศาสตราจารย์, "กฎหมายที่ดิน", พ.ศ.2533, หน้า 43

นอกจากนี้แล้ว ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะก็ได้มีกฎหมายอื่นควบคุมอยู่เป็นส่วนมาก เช่น ที่ดินของกรมทางหลวง ที่ดินของกรมชลประทาน เป็นต้น ซึ่งที่ดินต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยการนั้น ๆ

สาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดิน มีบัญญัติไว้ในมาตรา 1304 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

(2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

(3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า บ่อมและโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์”

ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หมายถึงที่ดินซึ่งเอกชนยังไม่เคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อน ถ้าเป็นที่ดินซึ่งเอกชนเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองมาก่อนแล้ว แม้จะทอดทิ้งไป ปล่อยให้ว่างเปล่าเพียงใด ก็หาใช้ที่ดินรกร้างว่างเปล่าไม่⁽⁷⁾

ที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หมายถึง ที่ดินซึ่งผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครอง ได้เวนคืนให้แก่รัฐตามมาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(6) ภาสกร ชุณหอุไร, รองศาสตราจารย์, “คำอธิบายกฎหมายที่ดิน ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ.2532”, หน้า 74

(7) บัญญัติ สุชีวะ, ศาสตราจารย์, “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน”, พ.ศ.2525, หน้า 106

ที่ดินทอดทิ้ง หมายถึง ที่ดินที่ผู้เป็นเจ้าของทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ หรือปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าจนตกเป็นของรัฐตามมาตรา 6 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

ที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น หมายถึง ที่ดินซึ่งกลับมาเป็นของแผ่นดินตามมาตราประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น ผู้ซึ่งได้รับใบจองและได้ทำประโยชน์ครบ 3 ปีแต่ทำประโยชน์ได้เนื้อที่ไม่ถึง 3/4 ส่วนของเนื้อที่ทั้งหมดที่ได้รับใบจอง จะได้โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์เฉพาะส่วนที่ทำประโยชน์แล้วเท่านั้น ที่ดินที่เหลือกลับคืนมาเป็นของรัฐตามระเบียบว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อประชาชน พ.ศ.2498 หรือในกรณีของบุคคลที่เข้าครอบครองที่ดินของรัฐโดยผลการซึ่งอาจจะเข้าครอบครองโดยผลการก่อนหรือหลังประมวลกฎหมายที่ดินฉบับบังคับ เมื่อได้รับโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์จะได้รับเพียง 50 ไร่ ที่ดินที่เหลือกลับคืนมาเป็นของรัฐ เว้นแต่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะอนุมัติให้ออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์เกินกว่า 50 ไร่ได้ตามมาตรา 58 ทวิวรรค 4 และ มาตรา 59 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น

ที่ชายตลิ่ง หมายถึง ที่ดินที่อยู่ติดต่อกับแม่น้ำ ลำคลองหรือทะเลซึ่งในฤดูน้ำตามปกติน้ำท่วมถึงทุกปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 451/2496) ที่ชายตลิ่งที่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะต้องมีสภาพเป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 410/2485) ที่ชายทะเลซึ่งอยู่ระหว่างป่าแสมและที่นา น้ำทะเลท่วมถึงในบางฤดู ทั้งมีโฉนดและจำเลยได้ครอบครองอยู่มิได้ทอดทิ้ง มิใช่ที่สาธารณะ

ทางน้ำ หมายถึง แม่น้ำ ลำคลอง คู ซึ่งสาธารณชนใช้สัญจรไปมา ทางน้ำนี้แม้ภายหลังจะตื้นเขินขึ้นจนใช้เป็นทางเรือเดินไม่สะดวก แต่ถ้าเจ้าพนักงานยังปกครองดูแลอยู่ ทางน้ำนั้นก็ยังคงมีสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ตามเดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 979/2477)⁽⁸⁾

ทางหลวง หมายถึง ถนนหนทาง ซึ่งสาธารณชนใช้สัญจรไปมา แต่ไม่หมายถึง ถนน หรือ ทางในที่ดินของเอกชน เว้นแต่เอกชนจะได้อุทิศให้เป็นถนนหรือทางสาธารณะแล้ว

(8) บัญญัติ สุชีวะ, อ่างแล้ว หน้า 108

ทะเลสาบ หมายถึงแหล่งน้ำขนาดใหญ่ซึ่งล้อมรอบด้วยพื้นดิน⁽⁹⁾

ลักษณะที่ดินที่กล่าวถึงซึ่งเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันนี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น เพราะยังมีที่ดินอีกหลายประเภทที่พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันและเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น หนองน้ำสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์สาธารณะ ป่าช้าสาธารณะ เป็นต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1135/2524 หนองน้ำธรรมชาติที่ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันมาช้านาน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตาม ป.พ.พ. มาตรา 1304(2) ไม่ต้องขึ้นทะเบียนทางราชการ แม้โจทก์มี ส.ค.1 ครอบครองและเสียภาษีบำรุงท้องที่ก็ตาม ก็อ้างอายุความไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 936/2520 ที่ซึ่งเป็นป่าดอน ชาวบ้านใช้เลี้ยงสัตว์เก็บฝืนมากกว่า 40 ปี เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งพลเมืองใช้ร่วมกัน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1304(2) แม้โจทก์ได้รับหนังสือสำคัญ นายอำเภอก็สั่งให้โจทก์ออกจากที่ดินนั้นได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1933/2517 ที่พิพาทเป็นส่วนหนึ่งของป่าช้าซึ่งสาธารณชนใช้เผาและฝังศพมาหลายสิบปีจึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้ต่อมาทางราชการจะไม่ให้เผาและฝังศพอีก ได้มีการล้างป่าช้าและสร้างเป็นสำนักงานราชการแล้ว แต่ไม่ปรากฏว่าได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาให้ถอนสภาพที่ดินจากป่าช้าสาธารณะสำหรับสาธารณชนใช้ร่วมกันตามความในมาตรา 8 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ที่พิพาทยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1304(2) ทางราชการจะออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่เอกชนหาได้ไม่⁽¹⁰⁾

ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ได้แก่ที่ดินอันเป็นที่ตั้งสถานที่ราชการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กระทรวง ทบวง กรมใด หรือที่เรียกว่าเป็นที่ดินราชพัสดุนั่นเอง ซึ่งอันที่จริงแล้วประโยชน์โดยเฉพาะของที่ดินก็คือประโยชน์สาธารณะนั่นเอง

(9) ภาสกร ชุณหะวัณ, อ้างแล้ว หน้า 74

(10) เรื่องยศ แสนภักดี, อ้างแล้ว หน้า 42

ที่ราชพัสดุของรัฐบาลนั้นเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน แต่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้น ก็สุดแล้วแต่ว่าที่ดินราชพัสดุนั้นได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ ฉะนั้น ถ้าที่ดินนั้นได้นำไปให้เอกชนใช้ประโยชน์ เช่น ให้เอกชนเช่าปลูกบ้านอยู่อาศัย ที่ดินราชพัสดุนั้นย่อมเป็นเพียงทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาเท่านั้น⁽¹¹⁾ แต่ถ้าที่ดินนั้นใช้เป็นสถานที่ตั้งสำนักราชการ ที่ราชพัสดุนั้นก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

นอกจากนี้แล้ว ยังมีทรัพย์สินของแผ่นดินตามมาตรา 1309 อีก เช่น เกาะที่เกิดในทะเลสาบหรือในทางน้ำ หรือในเขตน่านน้ำของประเทศ และท้องน้ำที่ตื้นเขินขึ้น

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หมายถึงที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง เป็นต้น ส่วนที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น หมายความว่าที่ดินที่เป็นสิทธิของกระทรวงทบวง การเมือง และที่ดินตามมาตรา 1309 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อประชาชนได้ โดยออกเป็นพระราชบัญญัติหรือออกเป็นพระราชกฤษฎีกาแล้วแต่กรณี คือ

1.ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน จัดหาที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพหรือการโอนกระทำโดยออกเป็น **พระราชบัญญัติ**

2.ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น เช่น เดิมเป็นที่เลี้ยงสัตว์สาธารณะ ต่อมารัฐกรหมดความจำเป็นในการใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ และได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น หนองน้ำที่ตื้นเขินจนเป็นพื้นดินธรรมดา เป็นต้น ที่ดินที่

(11) บัญญัติ สุชีวะ, อ่างแล้ว หน้า 236

3. ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้หวงห้าม หรือ สงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมืองใด ถ้าทบวงการเมืองนั้นเลิกใช้ หรือไม่ ต้องการหวงห้ามหรือสงวนต่อไป การถอนสภาพกระทำโดยออกเป็น **พระราชกฤษฎีกา**

ก. เมื่อถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่ เป็นผู้ใช้หรือจัดหาประโยชน์ก็ได้ เช่น ที่ดินที่สงวนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการตั้งเป็นค่าย ลูกเสือของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีอาจจะมอบหมายให้ กระทรวงกลาโหมใช้สำหรับเป็นสนามยิงปืนของกองทัพเรือก็ได้ หรืออาจจะมอบหมายให้ กรมที่ดินจัดหาผลประโยชน์ โดยอาจจะเป็น การขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า หรือให้เช่าซื้อ ก็ได้

ข. เมื่อถอนสภาพแล้ว ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชนให้กระทำโดย **พระราชบัญญัติ**

ค. เมื่อถอนสภาพแล้ว ถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชนตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือตามกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ ให้กระทำโดย **พระราชกฤษฎีกา**⁽¹²⁾

ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง ซึ่งหมายถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตาม กฎหมายที่ดินซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 1304 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ดินประเภทนี้ยังไม่มีผู้ใดมีสิทธิครอบครอง หรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งได้ถอน สภาพแล้ว คือ ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน จัดหาที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว หรือถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกไป เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจของกฎหมายอื่นแล้ว ก็จะมีการถอนสภาพของที่ดิน ที่กล่าวนี้ ที่ดินทั้ง 2 ประเภทนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจที่จะจัดขึ้น ทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในทางราชการได้ แต่การที่จะจัดขึ้นทะเบียน

(12) มาตรา 8 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497

เมื่อได้มีการจัดขึ้นทะเบียนเรียบร้อยแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จะต้องส่งเรื่องราวและรายละเอียดการจัดขึ้นทะเบียนพร้อมด้วยแผนที่ที่ดินนั้นไปประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้ราษฎรได้ทราบทั่วกันอีกครั้งหนึ่ง⁽¹³⁾

ที่ดินของรัฐประเภทที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบก็ดี หรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของ แผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ที่ดินอันเป็นที่ตั้งของสำนักราชการบ้านเมือง บ้านพักข้าราชการ สนาบยิมป็นก็ดี (ดูมาตรา 1304 (2) และ (3) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบ) อาจจะมีทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา ในการดูแล รักษาที่ดินของรัฐดังที่กล่าวนี้ ทบวงการเมืองนั้นอาจจะเห็นว่าควรมีหนังสือสำคัญ สำหรับที่ดินที่แสดงถึงแนวเขตของที่ดิน จำนวนเนื้อที่ดิน ตลอดจนรูปลักษณะของที่ดินที่ แน่นนอน เพื่อป้องกันการบุกรุกของราษฎร กรณีดังกล่าวนี้ ทบวงการเมืองนั้นอาจจะยื่น ความประสงค์ต่ออธิบดีกรมที่ดินเพื่อให้อธิบดีกรมที่ดินออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินให้ ซึ่งเรียกว่า หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง หรือ ส.ธ.1 เมื่ออธิบดีกรมที่ดินได้รับคำขอ

(13) มาตรา 8 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497, กฎกระทรวง ฉบับที่ 25 (พ.ศ.2516).

ในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ให้อธิบดีกรมที่ดินรอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ แล้วดำเนินการดังนี้

(1) ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน และไม่ไปใช้สิทธิทางศาลภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คัดค้าน ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หากผู้คัดค้านไปใช้สิทธิทางศาลให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้าน จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

(2) ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินให้รอกการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านไว้ก่อน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้านว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบ ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่ทราบผลการตรวจสอบ และถ้าปรากฏว่าได้มาโดยชอบ ให้แจ้งให้ผู้คัดค้านทราบโดยเร็ว แล้วระงับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น⁽¹⁴⁾

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะทำขึ้นเป็นสามฉบับ มอบให้ทบวงการเมืองซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาหนึ่งฉบับ เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่ง

(14) กฎกระทรวง ฉบับที่ 45 (พ.ศ.2537)

กรณีที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงชำระหรือสูญหาย อธิบดีกรมที่ดินจะออกไปแทนให้ ซึ่งอธิบดีกรมที่ดินได้มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปฏิบัติราชการแทนตามคำสั่งกรมที่ดินที่ 3350/2542 ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2542

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ไม่ใช่หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือแสดงสิทธิครอบครองในที่ดิน แต่เป็นเอกสารที่ทางราชการจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงแนวเขตและที่ตั้งของที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะให้แน่นอนชัดเจนขึ้นเท่านั้น

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ถ้ายังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ เพราะตามปกติทางราชการได้มีหลักฐานและหลักเขตที่ดินอยู่แล้วแต่เป็นไปอย่างคร่าว ๆ ฉะนั้น เมื่อมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นก็ให้ใช้หลักฐานเดิมของทางราชการเป็นเครื่องแสดงเขตที่ดินไปก่อน⁽¹⁵⁾

ที่ดินของรัฐ ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่มีสิทธิครอบครอง กฎหมายได้บัญญัติห้ามมิให้บุคคลดังกล่าว

- 1.เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือเผาป่า
- 2.ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ
- 3.ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน⁽¹⁶⁾

บริเวณที่ดินที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา ได้แก่ บริเวณที่เขหรือภูเขา หรือปริมาตรรอบที่เขหรือภูเขา 40 เมตร

(15) มาตรา 8 ตีร แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497, กฎกระทรวง ฉบับที่ 26 (พ.ศ.2516)

(16) มาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497.

ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะเข้าครอบครอง หรือทำอย่างหนึ่งอย่างใดในที่ดิน ดังกล่าวนั้น จะต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน เช่น การขุดดินลูกรัง หรือการ ดูดทราย เป็นต้น ส่วนการขออนุญาตระเบิดหินและย่อยหินอยู่ภายใต้บังคับของ พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 ซึ่งกำกับดูแลโดยกรมทรัพยากรธรณี ตามประกาศของ กระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 77 (พ.ศ.2539) มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 16 มีนาคม 2539

พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งจะเป็นผู้ให้การอนุญาต คือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้ง ได้แก่

1.อธิบดีกรมที่ดิน เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตท้องที่ทุกจังหวัดทั่ว ราชอาณาจักร สำหรับการอนุญาตทุกกรณี

2.ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตท้องที่ของตน สำหรับการ อนุญาตตามข้อ 1 หรือ ข้อ 3 ⁽¹⁸⁾

เพื่อไม่ให้เป็นการก้าวล่วงหน้าที่กันระหว่างอธิบดีกรมที่ดินกับผู้ว่าราชการ จังหวัดท้องที่ จึงได้มีหนังสือของกระทรวงมหาดไทย ที่ 7925/2499 ลงวันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2499 วางหลักปฏิบัติเกี่ยวกับที่ดินของรัฐตามมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ไว้ คือ ในบริเวณที่ได้มีประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้เป็น ที่หวงห้ามไว้ตามมาตรา 9 (2) ให้เป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินในการอนุญาตทุกกรณี ส่วนอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดในการอนุญาตตามมาตรา 9 (1) นั้น โดยปกติไม่มีการ อนุญาต เว้นแต่ในกรณีพิเศษขอให้จังหวัดเสนอข้อเท็จจริง หลักการและเงื่อนไขไปให้ กระทรวงมหาดไทยพิจารณาก่อนที่จะดำเนินการอนุญาต สำหรับการอนุญาตตามมาตรา 9 (3) จะต้องเป็นที่ดินนอกบริเวณเขตที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศ หวงห้ามไว้

(17) ประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2523 ข้อ 2 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 93 วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2523

(18)คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 258/2499 ลงวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2499

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ถ้าการกระทำนั้นได้เกิดขึ้นก่อนวันที่ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ใช้บังคับ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งระเบียบดังกล่าว คือ ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515) ซึ่งได้กำหนดระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ใช้บังคับ"

ข้อ 2. ให้ใช้ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป⁽¹⁹⁾

ข้อ 3. การแจ้งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ใช้บังคับ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการดังนี้

(1) ที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของทางราชการ เมื่อทบวงการเมืองที่มีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร้องขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบเพื่อปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการภายในเวลาที่กำหนดว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์อยู่ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใดและจะออกไปจากที่ดินนั้นได้เมื่อใด

ข. ให้มาทำความเข้าใจความตกลง เพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการกำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็น อาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริวารออกไปจากที่ดิน หรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากที่ดินด้วยก็ได้

(19) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 64 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 24 เมษายน 2515.

(2) ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ให้มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

(3) ที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเข้าอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ให้แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดที่ดิน เพื่อขอรับคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน และเพื่อปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการจัดที่ดินนั้นต่อไป

(4) ที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ไม่ว่าที่ดินนั้น รัฐมนตรีจะได้ประกาศหวงห้ามไว้ตามมาตรา 9 (2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็ตาม ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพหรือเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน ให้แจ้งให้ผู้บุกรุกกระงับการกระทำหรือสั่งให้ออกไปจากที่ดินนั้น และถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชน ให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

ข้อ 4. การขอเข้าอยู่อาศัยหรือขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยการขอเข้าอยู่อาศัย หรือขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว

ข้อ 5. การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ให้แจ้งเป็นหนังสือมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อและชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน
- (2) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ยึดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์
- (3) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติ

ข้อ 6. การกำหนดระยะเวลาที่จะแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดิน หรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่ดินของรัฐ ให้พิจารณา ดังนี้

(1) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ยึดถือครอบครอง ใต้ปลูกไม้ล้มลุกหรือัญชาติไว้ ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นไม่น้อยกว่าสามสิบวันหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนั้นเสร็จแล้ว

(2) ในกรณีเป็นการบุกรุก ยึดถือครอบครองตามข้อ 3 (4) ให้แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุก หรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็ว แต่ต้องไม่น้อยกว่าเจ็ดวันนับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง

(3) การบุกรุก ยึดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (1) และ (2) ให้แจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง

ข้อ 7. การส่งหนังสือแจ้ง ให้ส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ท้องที่ใดไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่นำไปส่งให้ปฏิบัติดังนี้

(1) ให้ผู้ฝ่าฝืน หรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับผู้ฝ่าฝืนนั้นลงชื่อรับหนังสือแจ้งในใบรับ แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(2) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (1) ไม่ยอมลงชื่อ ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้งบันทึกเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้มีพยานอย่างน้อย 2 คนลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วย เมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติการดังกล่าวนั้นแล้ว ให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืนได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ข้อ 8. ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ ให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันก่อนครบกำหนดตามระยะเวลาข้อ 6 ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็น แล้วแต่กรณี

ข้อ 9. ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืน และกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันได้รับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้นั้นยังฝ่าฝืนอยู่อีกก็ให้ดำเนินคดีต่อไป

การมีคำสั่งและการส่งคำสั่งให้นำความในข้อ 5 และข้อ 7 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 10. การขอเช่าอยู่อาศัยและขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการดังนี้

(1) ให้ผู้ขอยื่นคำร้องตามแบบที่ทางราชการกำหนดต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ และผู้ขอจะต้องเป็นผู้ได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ใช้บังคับ

(2) เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่หรือข้าราชการที่ได้รับมอบหมายออกไปตรวจสอบสภาพที่ดิน จำนวนเนื้อที่ที่ครอบครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น

(3) ผู้ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตามข้อ 11 เว้นแต่กรณีขอยึดเวลาออกไปจากที่ดินตามข้อ 8 จึงไม่ต้องเสียค่าตอบแทน

ข้อ 11. ค่าตอบแทนในการเช่าอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้กำหนด โดยถือตามอัตราค่าเช่าปานกลาง ซึ่งมีการเช่าอยู่ในท้องที่นั้นในวันยื่นคำขอตามข้อ 10 (1)

ข้อ 12. ผู้ได้รับผ่อนผันให้เช่าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดิน จะต้องปฏิบัติดังนี้

(1) ต้องชำระค่าตอบแทน ณ สำนักงานอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ ตามจำนวนและเวลาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำหนด

(2) ต้องใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นตามประเภทของกิจการด้วยตนเอง

(3) ต้องประกอบกิจการตามเขตและเนื้อที่ที่ได้รับผ่อนผัน และในการนี้ผู้ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ต้องปักหลักเขตให้ปรากฏเป็นหลักฐานแน่นอน

(4) ปฏิบัติการอื่นใดตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ปฏิบัติเป็นการเฉพาะราย

ข้อ 13. ในกรณีที่ผู้ได้รับผ่อนผันให้เข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดิน ไม่ปฏิบัติตามข้อ 12 ไม่ว่าจะเป็กรณีหนึ่งกรณีใด เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรให้มีหนังสือแจ้งให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และถ้าเห็นว่าไม่สมควรจะให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นต่อไปแล้ว ให้นำความในข้อ 5 ข้อ 6 ข้อ 7 ข้อ 8 และข้อ 9 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

กรณีที่ผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดิน และหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ในการกำหนดระเบียบนั้น คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยก็ได้⁽²⁰⁾ แต่ถ้าการกระทำได้เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ใช้บังคับผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เช่นเดียวกัน เว้นแต่ความผิดนั้นได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ถ้าความผิดซึ่งได้กระทำแก่ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ และได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิด ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดคนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย ส่วนบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆซึ่งบุคคลได้ใช้

(20) มาตรา 108 ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497.

บุคคลที่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้แก่อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี ให้เข้าครอบครองหรือทำอย่างหนึ่งอย่างใดในที่ดินดังกล่าว ถือว่าบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากที่ดินที่ได้รับอนุญาตจึงควรจะให้ค่าตอบแทนแก่รัฐบาล ซึ่งค่าตอบแทนเหล่านี้กฎหมายบัญญัติให้ต้องเสียเป็นรายปี และให้ได้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้า จึงเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง เพราะผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจให้การอนุญาตตามกฎหมายอยู่แล้ว และอีกประการหนึ่ง ค่าตอบแทนที่ได้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดก็จะได้นำไปใช้เพื่อกิจการสาธารณูปโภคของจังหวัดนั้น อัตราค่าตอบแทนจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ผู้ได้รับอนุญาตจะได้รับ ถ้ากิจการใดได้ผลประโยชน์มาก ค่าตอบแทนก็สูง อัตราค่าตอบแทน เป็นไปตามวิธีการและอัตราที่กำหนดไว้ในข้อบัญญัติจังหวัด แต่ถึงอย่างไรก็ดี อัตราที่ว่านี้จะต้องไม่เกินกว่าอัตราตามบัญชีท้ายประมวลกฎหมายที่ดิน⁽²²⁾ คือ

(1) ค่าตอบแทนในการอนุญาตให้เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้างหรือเผาป่า ไร่ละ 1,000 บาทต่อปี

(2) ค่าตอบแทนในการอนุญาตให้เข้าไปทำด้วยประการใดให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทรายในบริเวณที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

ก. การขุดหรือดูดทราย ลูกบาศก์เมตรละ 28 บาท

ข. การขุดดินหรือลูกรัง หรืออื่นๆ ไร่ละ 10,000 บาทต่อปี หรือลูกบาศก์เมตรละ 10 บาท

(21) มาตรา 108 ทวิ ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497.

(22) มาตรา 9 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497.

ถึงแม้ว่ากฎหมายที่ดินจะห้ามมิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งมิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ เข้าไปยึดถือ ครอบครอง ก่อสร้างหรือเผาป่า หรือห้ามมิให้ทำด้วยประการใดให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทรายในบริเวณที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศหวงห้าม ในราชกิจจานุเบกษา หรือห้ามมิให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน ก็ ตาม แต่บุคคลดังที่กล่าวนั้นก็อาจจะมีสิทธิกระทำการเช่นนั้นได้โดยอาศัยบทบัญญัติของ กฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ แต่จะต้องปฏิบัติตามบทกฎหมายดังกล่าว อย่างเคร่งครัด เช่น ตามพระราชบัญญัติแร่ฯ นั้น ผู้ใดจะขุดหาแร่ในที่ดินแห่งใดต้องได้รับ อนุญาตจากรัฐบาลก่อน ไม่ว่าจะเป็นที่ดินของตนเองหรือของผู้อื่น หรือของรัฐ เป็นต้น

ที่ดินของรัฐประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน และที่ดินที่มีใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่ดินเหล่านี้ถ้ามิได้มีบุคคลใดมีสิทธิ ครอบครอง อธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจที่จะจัดหาผลประโยชน์ ในการจัดหาผลประโยชน์นั้น ให้รวมถึงจัดทำให้ที่ดินใช้ประโยชน์ได้ เช่น การปรับปรุงสภาพที่ดินให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ ได้ เป็นต้น ส่วนการจัดหาผลประโยชน์โดยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าและให้เช่าซื้อ ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2500) ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ ดังนี้

1.การขายที่ดิน โดยปกติให้กระทำโดยวิธีขายทอดตลาด เว้นแต่

1.1 การขายที่ดินในกรณีที่มีผู้เช่า หรือผู้อาศัยอยู่ในที่ดินนั้นติดต่อกันมาไม่น้อยกว่าห้าปี ให้กระทำโดยวิธีกำหนดราคาขายตามราคาตลาด และเปิดโอกาสให้ผู้เช่า ผู้อาศัย รวมถึงทายาทของผู้เช่าหรือผู้อาศัยแล้วแต่กรณี มีโอกาสซื้อได้ก่อนผู้อื่น เมื่อไม่เป็นที่ตกลงกันจึงให้กระทำโดยวิธีขายทอดตลาด หรือ

1.2 การขายที่ดินแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียหรือได้ช่วยทำประโยชน์ในที่ดินนั้น ให้กระทำโดยวิธีกำหนดราคา แต่ถ้าบุคคลดังกล่าวหลายคนประสงค์จะซื้อที่ดินแปลงเดียวกันและไม่อาจตกลงกันได้ ให้กระทำโดยวิธีประกวดราคา

ในการขายที่ดิน จะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน

2. การแลกเปลี่ยนที่ดิน ให้แลกเปลี่ยนกับที่ดินซึ่งมีราคาใกล้เคียงกัน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการแลกเปลี่ยนนั้น ในบางกรณี อาจจะต้องมีการแลกเปลี่ยนที่ดินของรัฐกับของเอกชน เพราะที่ดินของเอกชนอาจจะมีอยู่ในบริเวณที่ดินที่จะจัดหาผลประโยชน์อยู่บ้าง

การแลกเปลี่ยนที่ดิน จะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ก่อนเช่นเดียวกับการขายที่ดิน

3. การให้เช่าที่ดิน ให้กำหนดราคาค่าเช่าโดยคำนึงถึงสภาพแห่งท้องที่ ประกอบกับทุนที่ได้ลงไปในพื้นที่ดินนั้น

ในกรณีให้เช่าที่ดินสำหรับอยู่อาศัย ถ้าผู้ประสงค์จะเช่ามีหลายคนเกินกว่าที่ดินที่กำหนดไว้ ให้พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีความจำเป็นและได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยมากกว่าได้เช่าก่อนตามลำดับ

การให้เช่าที่ดินแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียหรือได้ช่วยทำประโยชน์ในที่ดินนั้น ให้กระทำโดยวิธีกำหนดราคาค่าเช่า แต่ถ้าบุคคลดังกล่าวหลายคนประสงค์จะเช่าที่ดินแปลงเดียวกัน และไม่อาจตกลงกันได้ ให้กระทำโดยวิธีประกวดราคาค่าเช่า

ในกรณีให้เช่าที่ดิน ซึ่งถูกกันออกจากที่ดินที่ทางราชการไม่ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ถ้าผู้ขอเช่าเป็นผู้ได้ครอบครองที่ดินนั้น ให้กำหนดตามอัตราค่าเช่าปานกลางที่มีการเช่าอยู่ในท้องที่นั้นในวันทำสัญญาเช่า และมีให้มีการเช่าช่วงหรือโอนสิทธิการเช่าให้แก่บุคคลอื่น การพิจารณาให้เช่าที่ดินในกรณีนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้พิจารณาตามควรแก่กรณี

ค่าเช่าที่ได้จากที่ดินรายได้ให้เป็นรายได้ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่ที่ดินนั้นตั้งอยู่ และให้นำไปบำรุงท้องถิ่นนั้น

4. การให้เช่าซื้อที่ดิน ให้กำหนดจำนวนเงินและระยะเวลาส่งใช้เงินเป็นคราว ๆ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งท้องที่ประกอบกับทุนที่ได้ลงไปในพื้นที่ดินนั้น

ถ้าผู้ประสงค์จะเช่าซื้อมีหลายคนเกินกว่าที่ดินที่กำหนดไว้ ให้ดำเนินการเช่าซื้อโดยวิธีจับสลาก เว้นแต่การเช่าซื้อที่ดินสำหรับอยู่อาศัย ให้พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มี

ในกรณีให้เช่าซื้อที่ดิน ซึ่งถูกกันออกจากที่ดินที่ทางราชการไม่ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ถ้าผู้ขอเช่าซื้อเป็นผู้ได้ครอบครองที่ดินนั้น ให้ถือเอาราคาประเมินทุนทรัพย์ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินในวันทำสัญญาเช่าซื้อ เป็นราคาให้เช่าซื้อ การชำระค่าเช่าซื้อจะแบ่งเป็นงวด แต่ละงวดจะชำระเป็นรายปีหรือหลายปีต่องวดก็ได้ แต่ต้องชำระให้เสร็จสิ้นภายในยี่สิบปี การพิจารณาให้เช่าซื้อที่ดินในกรณีนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้พิจารณาตามควรแก่กรณี

ถ้าเช่าซื้อที่ได้จากที่ดินรายได้ให้เป็นรายได้ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่ที่ดินนั้นตั้งอยู่ และให้นำไปบำรุงท้องถิ่นนั้น

การให้เช่าซื้อที่ดินต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน

ในการดำเนินการจัดหาผลประโยชน์นั้น อธิบดีกรมที่ดินจะต้องประกาศวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินการ วิธีการ และรายละเอียดให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ประกาศนั้นให้ปิดไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หนึ่งฉบับ ที่บ้านกำนันหนึ่งฉบับ และในที่เปิดเผยในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ

การที่อธิบดีกรมที่ดินดำเนินการจัดหาผลประโยชน์ดังกล่าวแล้วนั้น จะต้องคำนึงถึงการที่จะสงวนที่ดินไว้ให้อนุชนรุ่นหลังด้วย ⁽²³⁾

ในการจัดหาผลประโยชน์ในที่ดินของรัฐซึ่งเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน และที่ดินที่มีใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น บางกรณีอธิบดีกรมที่ดินอาจมีความจำเป็นหรือไม่สะดวกแก่การที่จะจัดหาผลประโยชน์เอง เพราะการจัดหาผลประโยชน์ในที่ดินมิใช่งานหลักของอธิบดีกรมที่ดิน และอาจจะมีทบวงการเมืองอื่นซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หรือมีกิจการอื่นเกี่ยวข้องอยู่แล้ว เหมาะสมที่จะจัดหาผลประโยชน์จากที่ดินเหล่านั้น ดังนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจจะ

(23)มาตรา 10 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497.

การมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้จัดหาผลประโยชน์สำหรับรัฐหรือบำรุง
ท้องถิ่นนั้น ให้กระทำโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในการประกาศให้ระบุถึงเขตที่ดิน จำนวนเนื้อที่ดิน ชื่อทบวงการเมืองและกิจการ
ที่มอบหมาย รวมถึงความประสงค์ให้จัดหาผลประโยชน์สำหรับรัฐหรือบำรุงท้องถิ่นด้วย

ให้หัวหน้าทบวงการเมืองที่ได้รับมอบหมาย ประกาศวัตถุประสงค์ที่จะ
ดำเนินการ วิธีการ และรายละเอียดให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ประกาศนั้น
ให้ปิดไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอ
หรือกิ่งอำเภอท้องที่หนึ่งฉบับ ที่บ้านกำนันหนึ่งฉบับ และในที่เปิดเผยในบริเวณที่ดินนั้น
หนึ่งฉบับ⁽²⁴⁾

ทบวงการเมืองใดจะจัดหาผลประโยชน์ในที่ดินของรัฐจะต้องดำเนินการดังนี้

1.ให้รายงานชี้แจงตามลำดับไปยังกระทรวงมหาดไทยถึงประวัติความเป็นมา
ของที่ดิน จำนวนเนื้อที่ดิน วัตถุประสงค์ เหตุผล วิธีดำเนินการในการขาย แลกเปลี่ยน
ให้เช่า ให้เช่าซื้อตลอดจนเงื่อนไขในการดำเนินการนั้น พร้อมกับส่งแผนที่ตามหลักวิชา
แผนที่ที่มีมาตราส่วนไปด้วย

2.ถ้าที่ดินนั้นเป็นที่ดินผืนใหญ่ หรือจำเป็นจะต้องปรับปรุงที่ดินนั้นให้เรียบร้อย
ก่อนการจัดหาผลประโยชน์ ให้เสนอโครงการและแผนผังการปรับปรุงและการจัดหา
ผลประโยชน์ในที่ดินนั้น ตลอดจนงบประมาณค่าใช้จ่ายว่าจะใช้งบประมาณแผ่นดิน หรือ
งบประมาณของทบวงการเมืองใด จะนารายได้จากการจัดหาผลประโยชน์ไปใช้ใน
กิจการใด

3.ในกรณีที่มีวัตถุประสงค์ซื้อขาย แลกเปลี่ยน และให้เช่าซื้ออันเป็นการจำหน่าย
ที่ดินของรัฐให้หมดไปนั้น จะต้องชี้แจงความจำเป็นและเหตุผลโดยละเอียดว่ารัฐไม่มี
ความจำเป็นจะต้องสงวนที่ดินแปลงนั้นไว้เพื่อการอนาคต

(24) มาตรา 11 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497, กฎกระทรวง ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2500).

4. ในกรณีที่มิมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เช่าที่ดิน สำหรับปลูกสร้างอาคารหรือถาวรวัตถุ ให้พิจารณาเสนอเงื่อนไขที่จะให้อาคารหรือถาวรวัตถุนั้นตกเป็นของรัฐภายใน กำหนดเวลาหรือไม่ประการใด

5. ให้แจ้งความประสงค์ว่า การจัดหาผลประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นจะให้จัดในนามของอธิบดีกรมที่ดิน หรือจะมอบให้ทบวงการเมืองใดเป็นผู้จัดและดำเนินการ⁽²⁵⁾

5. การให้สัมปทาน ให้ หรือให้ใช้ในระยะเวลาอันจำกัด ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง และเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน และที่ดินที่มีใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจให้สัมปทาน ให้ หรือให้ใช้ในระยะเวลาอันจำกัดแก่ผู้ขอรายใดก็ได้ การให้สัมปทานนั้นเป็นทำนองสัญญาเช่าที่ดินจากรัฐบาลเพื่อขอใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นมีกำหนดระยะเวลาจำกัด เช่น การขอกุดดินลูกรัง หรือขอกุดทรายในแม่น้ำ เป็นต้น และผู้ถือสัมปทานตกลงชำระเงินให้แก่รัฐเป็นรายเดือนหรือรายปีแล้วแต่จะตกลงกัน ผู้ถือสัมปทานไม่มีโอกาสได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้รับสัมปทาน เพราะมีอำนาจเพียงเข้าไปประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งในที่ดินเท่านั้น⁽²⁶⁾

หลักเกณฑ์และวิธีการในการให้สัมปทาน มีกำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2500) ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2503) และฉบับที่ 21 (พ.ศ.2515) ดังนี้

1. ผู้ใดมีความประสงค์จะขอสัมปทานเพื่อกระทำการกิจการอย่างใด ๆ ในที่ดิน ให้ทำเรื่องราวตามแบบ ท.ด.73 ยื่นต่อนายอำเภอท้องที่รวมห้าชุด พร้อมด้วยแผนที่ที่ดินสิบชุด

ในกรณีขอสัมปทานที่ดิน ซึ่งถูกกันออกจากที่ดินที่ทางราชการไม่ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ผู้ขอสัมปทานจะต้องเป็นผู้ซึ่งได้ครอบครองที่ดินนั้น

2. แผนที่ที่ดินตามข้อ 1 ให้แสดงเขตที่ดินและภูมิประเทศในบริเวณที่ขอสัมปทาน มีรัศมีห่างจากเขตที่ดินออกไปด้านละอย่างน้อย 300 เมตร และให้แสดงว่ามีสิ่ง

(25) สืบ วิเศษโส, "คำอธิบายประมวลกฎหมายที่ดิน", พ.ศ.2513, หน้า 69.

(26) มาตรา 12 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497.

3.เมื่อได้รับเรื่องราวตามข้อ 1 ให้นายอำเภอท้องที่ปิดประกาศ ณ สำนักงาน ที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ที่บ้านกำนัน และในที่เปิดเผยในบริเวณที่ดินนั้น เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามสิบวัน เมื่อครบกำหนด แล้ว จะมีผู้คัดค้านหรือไม่ก็ตาม ให้นายอำเภอสอบสวนพิจารณาเรื่องราวเสนอความเห็น ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเสนอความเห็นไปยัง รัฐมนตรีเพื่อสั่งการต่อไป

4.การให้สัมปทานที่ดินนั้น ให้รัฐมนตรีอนุญาตต่อเมื่อ

(1) ผู้ขอมีความประพฤติดี

(2) ผู้ขอมีความสามารถ และมีปัจจัยที่จะกระทำการที่ได้รับสัมปทานให้ เป็นผลสำเร็จได้

(3) ที่ดินที่จะอนุญาตสมควรกับกิจการที่ขอสัมปทาน และไม่เป็นที่เสื่อมเสีย แก่เศรษฐกิจของประเทศ ไม่ขัดต่อสาธารณประโยชน์ และไม่เป็อันตรายแก่ทรัพย์สิน หรือขัดต่อสวัสดิภาพของประชาชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง

5.รัฐมนตรีมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขใดๆไว้ในสัมปทาน และกำหนดอายุสัมปทาน ตามที่เห็นสมควรแก่กิจการนั้น แต่ไม่เกินห้าสิบปี

ในกรณีที่จะให้สัมปทานแก่ผู้ใดเกินยี่สิบปี ต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ก่อนเป็นรายๆไป

สัมปทานบัตรให้จัดทำเป็นสี่ฉบับ เก็บรักษาไว้ที่กรมที่ดินหนึ่งฉบับ จังหวัดและ อำเภอท้องที่แห่งละหนึ่งฉบับ และให้ผู้รับสัมปทานถือไว้หนึ่งฉบับ

6.ถ้าผู้รับสัมปทานไม่มีความประสงค์จะกระทำการที่ได้รับสัมปทานต่อไป ก็ให้ยื่นเรื่องราวต่อรัฐมนตรีโดยผ่านนายอำเภอท้องที่ตามลำดับและให้สัมปทานนั้น สิ้นอายุนับแต่วันที่รัฐมนตรีอนุมัติ

7.ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานเป็นบุคคลธรรมดา เมื่อผู้รับสัมปทานถึงแก่กรรม ทายาทหรือ ผู้มีส่วนได้เสียคนใดมีความประสงค์จะถือสัมปทานนั้นต่อไป ให้ยื่นเรื่องราว

8. ถ้าผู้รับสัมปทานมีความประสงค์จะโอนสัมปทานให้แก่ผู้อื่น ให้ผู้โอนและผู้รับโอนยื่นเรื่องราวต่อรัฐมนตรีโดยผ่านนายอำเภอท้องที่ตามลำดับ เมื่อรัฐมนตรีพิจารณาเห็นสมควรก็อนุญาตให้โอนได้

ผู้รับโอนย่อมได้รับช่วงสิทธิและหน้าที่ในกิจการของสัมปทานนั้นต่อไปเท่าที่ผู้รับสัมปทานเดิมมีอยู่

การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะให้สัมปทาน ให้ หรือให้ใช้ในระยะเวลาอันจำกัดแก่ผู้ใดนั้น จะต้องไม่กระทบกระเทือนถึงกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่ และการป่าไม้